УДК 94(475)”1920/1930”

ПОЛЬСКА-САВЕЦКІ КАРДОН У МЕЖАХ ДОКШЫЦКАЙ ВЯСКОВАЙ ГМІНЫ Ў МІЖВАЕННЫМ ПЕРЫЯДЫЧНЫМ ДРУКУ ПОЛЬШЧЫ

Ю. І. ЗГІРСКІ
(*Прадстаўлена: канд. гіст. навук, дац. А. В. СУМКО*)

Даследаваны артыкулы перыядычных выданняў II Рэчы Паспалітай, прысвечаныя Докшыцкай гміне. Мова выданняў, выкарыстаных у даследаванні – польская. Выкарыстаны артыкулы выданняў: «Kurjer Wileński», «Dzienńik Wileński», «Słowo», «Żołnierz polski». Аўтарам звернута ўвага на асаблівасці тэкстаў і тэм артыкулаў.

Існаванне адміністрацыйна-тэрытарыяльнай адзінкі на памежжы спрыяе фармаванню адрознага, ад іншых рэгіёнаў, становішчу, што мела водгук у перыядычных выданнях. Пры пошуку артыкулаў, звязаных з рэгіёнам даследавання, неабходна ўлічваць адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел таго часу: гэта звязана з існаваннем мясцовых (заўв. як правіла, на ўзроўні ваяводстваў) перыядычных выданняў. Да выданняў мясцовага характару (заўв. выкарыстаных у артыкуле) адносяцца: «Kurjer Wileński», «Dzienńik Wileński», «Słowo». Пералічаныя выданні маюць падабенствы ў структуры і накірунку: асвятленне падзей у краіне і замежжы. Асобна неабходна адзначыць, што ў адрозненні ад БССР, міжваенны перыядычны друк Польшчы характарызуецца наяўнасцю ў інфармацыйнай прасторы выданняў прыватных. Напрыклад: выданне «Słowo» фактычна з’яўлялася газетай «віленскіх кансэрватараў», што ўплывала на змест выданняў. Перыёдыка багатая на рэкламу і аб’явы, што звязана з выкарыстаннем газэт як адной з галоўных рэкламных пляцовак.

Ня гледзячы на існаванне мясцовых перыядычных выданняў, нельга выклчаць з пошуку перыядычныя выданні іншых узроўняў. У артыкуле разгледжаны №1 (ROK IV/ 1922 г.) і №43 (ROK XIII, 1930 г.) спецыялізаванай газеты «Żołnierz polski», разлічанай на вайскоўцаў. У выніку аналіза агучаных вышэй нумароў газеты «Żołnierz polski» зроблена выснова: асноўны змест газеты, як і яе структура не мела значных змен. Вылучаны асноўныя тэмы і раздзелы: Гумар/жарты, навіны, адлюстраванне штолзённага жыцця жаўнераў.тэксты са зместам патрыятычнага характару, тэксты на тэму вайсковай гісторыі (пераважна нядаўняй), у №41 ад 1922 г. раздзел «СПОРТ» (польск. «SPORT»), адлюстраваны падзеі і імпрэзы звязаныя з жыццём Войска Польскага і Корпуса аховы памежжа, зафіксаваны друк артыкулаў прапагандыстскага характару, ў №1 ад 1930 г. надрукавана рэклама. Асобна неабходна вылучыць наступнае: частка аўтараў артыкулаў – жаўнеры, аб чым сведчыць пазначэнне звання і месца службы аўтара. Аналіз нумароў, выдадзеных у розныя гады дазваляе не выкарыстоўваць выданні іншых гадоў, так як асноўная структура амаль не змяняецца. Выключэннем з’яўляюцца нумары, выдадзеныя адначасова ці пасля падзеі/задрэння з мэтай вылучэння стаўлення рэдакцыі газеты да падзеі/здарэння ці аналіза артыкулаў, прысвечанай апошней. Напрыклад: нумары, прысвечаныя святам.

Больш дасканалы аналіз перыядычных выданняў немагчымы, так як выходзе за межы тэмы артыкула, што патрабуе асобнага даследавання ці аналіза існуючай гістарыяграфіі на гэтую тэму.

Адной з галоўных тэм, у якой месцам дзеяння адзначана Докшыцкая гміна, з’яўляецца тэма мяжы. Зыходзячы з падзелу Корпуса аховы памежжа (далей КАП) на роты, ў межах Докшыцкай гміны дыслакаваліся 2-я “Гняздзілаўская” і 4-я “Докшыцкая” роты КАП Батальёна “Будслаў”. Жаўнеры Войска Польскаа, роўна як і сам Корпус (заўв. Корпус аховы памежжа) фігуруюць у перыёдыцы. Яскравым прыкладам з’яўляецца артыкул за 1922 г. капрала З. Гарбуша (польск. Z. Garbuś) “З жыцця 2-га швадрону, 4 палка уланаў Занеманскіх” (польск. “Z życia 2-go szwadronu, 4 p. ul. Zaniemeńskich”), у якім фігуруе вайсковая адзінка, дыслакаваная на польска-савецкім памежжы да фармавання адзінак Корпуса аховы памежжа. Сам артыкул аб’ёмны, таму звернем ўвагу на наступнае:

“*Стаім ў Докшыцах, на крэсах усходніх. У раскінутым па вёсках швадроне жыццё не такое вясёлае, як ў іншых аддзелах… якія маюць забавы, такія як тэатр жаўнерскі… Цэлае лета займаліся падрыхтоўкай рэкрута на ўлана… працуем над культурай і асветай швадрону… Коні за лета паляпшэлі, што дужа добра. Дух жаўнерскі пануе ў нашых сэрцах… у найбліжэйшым часе прышлём навіны аб нашым жыцці. Gzołem!!!”*[6].

Фіксуецца месца дыслакацыі і побыт палка. Аўтарам (капралам Гарбушам) адзначаецца адсутнасць неабходных для адпачынку ўстаноў. Падобнае можна разглядаць як непрамое патрабаванне ў арганізацыі вольнага часу жаўнераў палка, якія апелююць да існавання падобных месц/устаноў у іншых аддзелах вайсковых. Аўтарам артыкула апісана падрыхтоўка рэкрута на ўлана. У артыкуле маюцца словы патрыятычнага характару без апеляцыі да вобраза Айчыны (заўв. у дадзеным выпадку, Польшчы), што можна звязаць з ідэалагічнай падрыхтоўкай жаўнераў. Выглядае дэмакратычным чаргаванне негатыўных і пазітыўных момантаў у службе вайсковай, што дазваляе атрымаць інфармацыю аб асаблівасцях побыту жаўнераў 4-га палка (заўв. 4-га палка ўланаў Занеманскіх) на момант напісання артыкула.

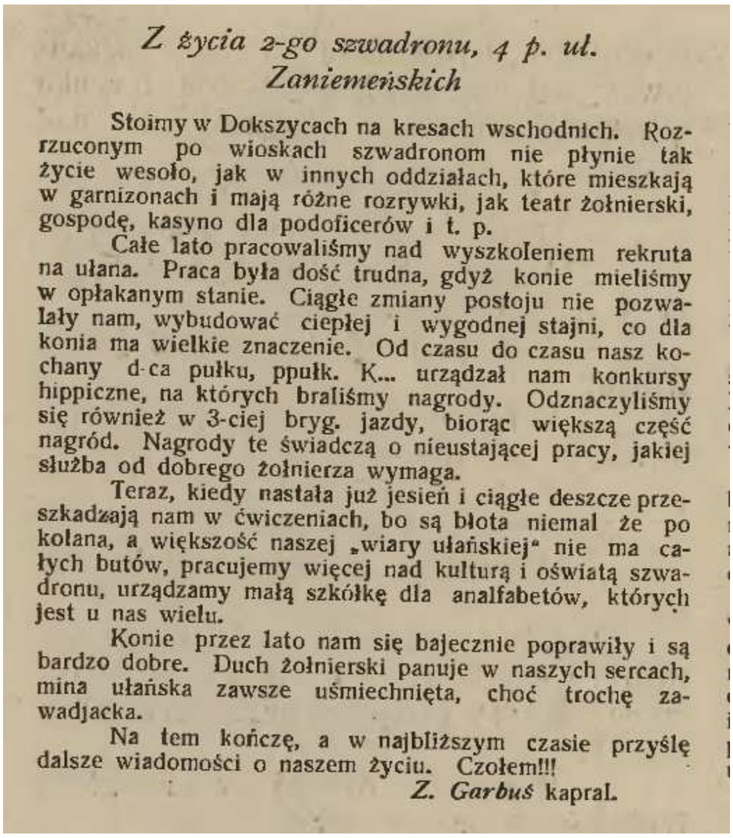

Z życia 2-go szwadronu, 4 p. ul. Zaniemeńskich

Stoimy w Dokszycach na kresach wschodnich. Rozrzuconym po wioskach szwadronom nie płynie tak życie wesoło, jak w innych oddziałach, które mieszkają w garnizonach i mają różne rozrywki, jak teatr żołnierski, gospodę, kasyno dla podoficerów i t. p.

Całe lato pracowaliśmy nad wyszkoleniem rekruta na ułana. Praca była dość trudna, gdyż konie mieliśmy w opłakanym stanie. Ciągłe zmiany postoju nie pozwalały nam, wybudować ciepłej i wygodnej stajni, co dla konia ma wielkie znaczenie. Od czasu do czasu nasz kochany d-ca pułku, ppułk. K... urządzał nam konkursy hippiczne, na których braliśmy nagrody. Odznaczyliśmy się również w 3-ciej bryg. jazdy, biorąc większą część nagród. Nagrody te świadczą o nieustającej pracy, jakiej służba od dobrego żołnierza wymaga.

Teraz, kiedy nastała już jesień i ciągłe deszcze przeszkadzają nam w ćwiczeniach, bo są błota niemal że po kolana, a większość naszej „wiary ułańskiej" nie ma całych butów, pracujemy więcej nad kulturą i oświatą szwadronu, urządzamy małą szkółkę dla analfabetów, których jest u nas wielu.

Konie przez lato nam się bajecznie poprawiły i są bardzo dobre. Duch żołnierski panuje w naszych sercach, mina ułańska zawsze uśmiechnięta, choć trochę zawadjacka.

Na tem kończę, a w najbliższym czasie przyślę dalsze wiadomości o naszem życiu. Czołem!!!

Z. Garbuś kapral.

Фота 1. – «Żołnierz polski» за 1922 г.

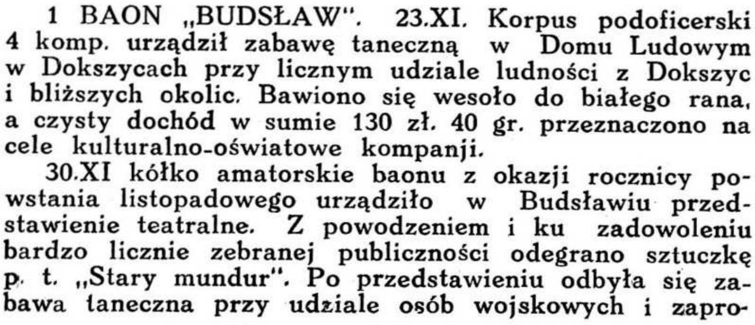

1 BAON „BUDSŁAW". 23.XI. Korpus podoficerski 4 komp. urządził zabawę taneczną w Domu Ludowym w Dokszycach przy licznym udziale ludności z Dokszyc i bliższych okolic. Bawiono się wesoło do białego rana, a czysty dochód w sumie 130 zł. 40 gr. przeznaczono na cele kulturalno-oświatowe kompanji.

30.XI kółko amatorskie baonu z okazji rocznicy powstania listopadowego urządziło w Budsławiu przedstawienie teatralne. Z powodzeniem i ku zadowoleniu bardzo licznie zebranej publiczności odegrano sztuczkę p. t. „Stary mundur". Po przedstawieniu odbyła się zabawa taneczna przy udziale osób wojskowych i zapro-

Фота 2. – «Żołnierz polski» за 1930 г.

У артыкуле за 1930 г. адлюстраваны пазітыўныя змены ў жыцці вайсковых адзінак (заўв. у дадзеным выпадку ідзе гаворка аб Корпусу аховы памежжа як вайсковай арганізацыі, адзінкі якой дыслакаваліся ў межах Докшыцкай гміны, што знайшло адоюстраванне ў выкарыстаным артыкуле):

"*Батальён "Будслаў". 23.XI. Корпус падафіцэрскі 4-й роты зладзіў танцы ў Доме Народным* (заўв. Дом Народны – мясцовая установа культуры) *у Докшыцах пры ўдзеле люду з Докшыц і ваколіц бліжніх… даход склаў у суме 130 зл. 40 гр. прызначаных для культурна-асветніцкай кампаніі. Некалькі аматараў баону* (заўв. батальёну) *да гадавіны лістападаўскага паўстання зладзілі ў Будславе прадслаўленне тэатральнае*"[7].

Зыходзячы з цытаты, можна зрабіць выснову аб камерцыйным падыходзе да рашэння пытанняў культурна-асветніцкіх. Дзякуючы такому падыходу, арганізатары атрымлівалі матэрыяльныя сродкі на арганізацыю мерапрыемстваў, як для жаўнераў, так і мясцовага насельніцтва, якое, зыходзячы з цытаты, мела магчымасць наведваць імпрэзы. Месцам арганізацыі імпрэз абраны Дом Народны, што сведчыць аб адсутнасці сваёй базы (месца) для арганізацыі мерапрыемстваў. У дадзеным артыкуле, як і ў мінулым, адзначаецца факт самадзейнасці жаўнераў батальёну „Будслаў" (межы дыслакацыі якога ўваходзіла Докшыцкая гміна). Адзначаецца пэўны ідэалагічны матыў у арганізацыі мерапрыемстваў, які можа стаць падставай да адпаведных тэме мерапрыемстваў, звязаных з гісторыяй польскай і вайсковай гісторыяй.

Асобна неабходна адзначыць падабенства артыкулаў (фота 2 і фота 7) (заўв. па сваёй форме) да справаздачы. Апошні артыкул (фота 2) характарызуецца набліжэннем тэксту да афіцыйна-прававога стылю (заўв. беднасць на эмацыйныя элементы, артыкул з фота 1 мае падабенствы да гутарковага стылю), што адрознівае яго ад артыкула першага (фота 1), у якім прысутнічаюць літаратурныя канструкцыі, выкарыстаныя для адлюстравання настроя ў войску. Параўнальны аналіз тэкстаў з улікам году напісання дазваляе сцвярджаць, што ў канцы 1920-х. пачатку 1930-х гг., тэксты, надрукаваныя ў перыёдыцы паступова страчваюць мастацкую і эмацыйную афарбоўку, робячы тэкст скупы на падобныя элементы. Падобнае можа быць звязана з: асаблівасцю стыля аўтара артыкула ці зменамі ў патрабаваннях да тэкстаў артыкулаў. Гэта патрабуе асобнага даследавання, што звязана з неабходнасцю дэталёвага даследавання асобных перыядычных выданняў, якое выходзе за межы тэмы артыкула.

Śmiertelny pościg eskadry sowieckiej
za zbiegłym samolotem sowieckim.

Z Dokszyc donoszą, iż wczoraj rano sowiecki patrol obserwacyjny otrzymał wiadomość, iż z lotniska witebskiego wystartował samolot z dwoma zbiegami, którzy zamierzają dostać się na teren Polski lub Łotwy. Podobne również telefonogramy otrzymali komendanci strażnic odcinków: Dryssy, Wietrynowa, Wolbarowa, Krajska, Zasławia, Kojdanowa i Niegoreloje. Natychmiast po otrzymaniu tej wiadomości, na pograniczu ukazały się patrolowe samoloty sowieckie, które w odległości 5 klm. od granicy polskiej obserwowały, czy nie zbliża się wspomniany samolot z Witebska.

O godz. 8 rano na widnokręgu ukazał się samolot, który szybko zbliżał się w kierunku granicy polskiej.

Za zbiegłym samolotem mknął myśliwski samolot z Mińska, który ustawicznie go ostrzeliwał. W odległości kilku kilometrów od Pleszczeniewicz, uciekający samolot okrążyły trzy inne sowieckie samoloty pościgowe, które poczęły ostrzeliwać go gęstym ogniem karabinów maszynowych. Mimo gęstego obstrzału, samolot zdołał wywinąć się z ciężkiej opresji i szybko zbliżał się ku granicy. Koło m. Wolbarowa, oddalonego o 7 klm. od granicy polskiej samolot został ostrzelany ogniem karabinowym i trafiony kulami aparat począł opadać, a następnie z aparatu wywieszona została biała płachta na znak, iż lotnicy proszą o zaprzestanie ognia.

Samolot tymczasem leciał dalej i skierował się w kierunku osady granicznej Wiłanicze, położonej na 11 klm. od m. polskiego Dokszyce.

Lotnicy bądź byli ranni, bądź nieprzytomni, gdyż nie mieli możności opanować maszyny i wpadli wraz z samolotem do rzeki Noni, przepływającej tuż koło osady Wiłanicze.

Obaj lotnicy znaleźli śmierć w nurtach rzeki.

Samolot został zdruzgotany.

Zabitymi lotnikami mają być dwaj wojskowi sowieckiego garnizonu witebskiego.

Chroniczna głodówka Gandhiego.

NEW DELHI. (Pat). Jak wiadomo, zbliża się termin nowego postu Gandhiego, który zamierza rozpocząć głodówkę z dniem 2 stycznia, o ile do tego czasu nie zostanie rozwiązana w sposób, jakiego Gandhi sobie życzy, sprawa dostępu parjasów do świątyni w Guruvayur.

INTRO LIGATORNIA
AL. ZWIERZYŃSKIEGO

Фота 3. – «Dziennik Wileński» за 1932 г.

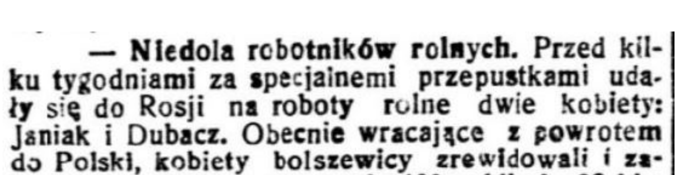

— **Niedola robotników rolnych.** Przed kilku tygodniami za specjalnemi przepustkami udały się do Rosji na roboty rolne dwie kobiety: Janiak i Dubacz. Obecnie wracające z powrotem do Polski, kobiety bolszewicy zrewidowali i zabrawszy zarobione przez nie 100 rubli i 32 klg. zboża wyrzucili je w pobliżu Dokszyc na naszą stronę.

Фота 4. – «Kurjer Wileński» за 1928 г.

Зафіксавана выкарыстанне ў тэкстах на фота 4 і фота 5 тэрміналогіі, адпаведнай тагачаснай позве: “бальшавікі”, “Расія” (заўв. атаясамленне тэрміна з СССР). Таксама, фіксуецца ў тэкстах на фота 3, і фота 6 выкарыстанне тэрміна “савецкі” (заўв. у дачыненні да СССР). Аналіз загалоўкаў пералічаных газэт дазваляе сцвярджаць, што тэрмін «савецкі» з’яўляўся сінонімам да тэрміна «Расія» як варыяцыі назвы СССР у інфармацынай прасторы. У якасці прыклада можна прывесці ўрывак назвы артыкула ў выданні «Kurjer Wileński» за 1928 г.: «Rosji Sowieckej»[2] у дачыненні да СССР. Магчыма выкарыстанне тэрміна “савецкі” як характарыстыкі палітычнага строю СССР. Неабходна адзначыць, што моўныя канструкцыя, як і тэмы некаторых артыкулаў, характарызуюцца суб’ектыўным адлюстроўваннем падзеі, узгаданнай у артыкуле таго ці іншага выдання. Падобнае залежыць ад аўтара ці ад выдання. Неабходна адзначць, што назвы тых ці іншых адміністрацына-тэрытарыяльных адзінак ці ўвогуле тапаніміка маюць скажэнні, як напрыклад на фота 3., дзе гміна Докшыцкая названа Лакашыцкай. Прыкметамі скажэння з’яўляюцца: узгадка дакладнага месца, існуючага на польска-савецкім памежжы ў Докшыцкай гміне (в. Козікі) і адсутнасці гміны Лакашыцкай (як і аб’ектаў з падобным тапонімам) на польска-савецкім памежжы. Магчыма, карэспандэнт атрымаў інфармацыю аб здарэнні ад трэціх асоб, што магло спрыяць скажэнню інфармацыі аб здарэнні пры яе перадачы.

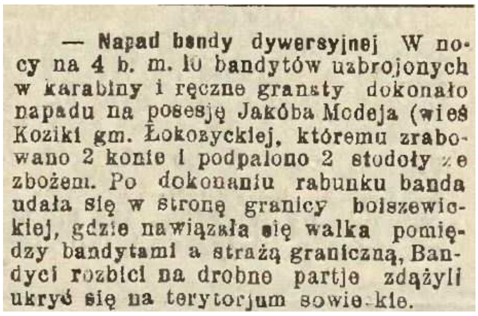

— Napad bandy dywersyjnej W nocy na 4 b. m. 10 bandytów uzbrojonych w karabiny i ręczne granaty dokonało napadu na posesję Jakóba Modeja (wieś Koziki gm. Łokozyckiej, któremu zrabowano 2 konie i podpalono 2 stodoły ze zbożem. Po dokonaniu rabunku banda udała się w stronę granicy bolszewickiej, gdzie nawiązała się walka pomiędzy bandytami a strażą graniczną, Bandyci rozbici na drobne partje zdążyli ukryć się na terytorjum sowieckie.

Фота 5. – «Swoło» за 1925 г.

Zastrzelenie komunisty na granicy sowieckiej.

W dniu 18 bm. o północy na granicy rosyjskiej w rejonie gminy dokszyckiej patrol K.O.P. zauważył trzech osobników, którzy na okrzyk „Stój" poczęli uciekać wzdłuż granicy. Do uciekających oddano kilka strzałów, które dosięgły jednego z nieznajomych, dwaj inni zbiegli. Zabitym okazał się Judel Kuźniec, mieszkaniec pow. pińskiego. Jak pozwoliło ustalić pierwiastkowe dochodzenie tajemniczymi osobnikami okazali się łącznicy KPZB. Usiłowali oni przedostać się do Rosji sowieckiej, niosąc z sobą tajne okólniki i szyfry od jaczejek komunistycznych działających na terenie Polski.

Фота 6. – «Kurjer Wileński» за 1931 г.

Як было адзначана вышэй, асаблівасцю навін на тэму памежжа не магло абходзілся без узгадак інцыдэнтаў на памежжы. Тыповым з’яўляюцца навіны, звязаныя з парушэннем мяжы, аб чым сведчаць тэксты, выкарыстаныя ў артыкуле, і тэкст прадстаўлены ніжэй (фота 7).

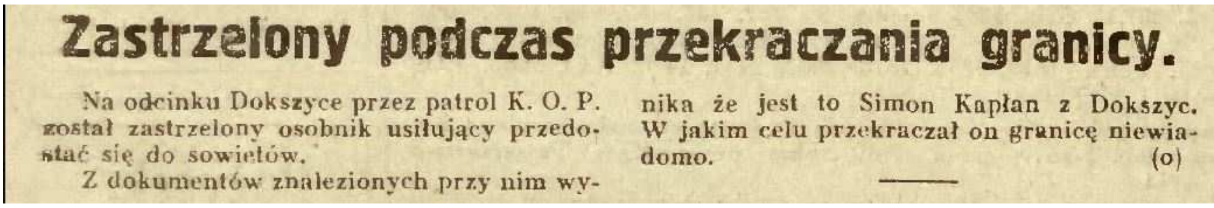

Zastrzelony podczas przekraczania granicy.

Na odcinku Dokszyce przez patrol K. O. P. został zastrzelony osobnik usiłujący przedostać się do sowietów.

Z dokumentów znalezionych przy nim wynika że jest to Simon Kapłan z Dokszyc. W jakim celu przekraczał on granicę niewiadomo. (o)

Фота 7. – «Kurjer Wileński» за 1929 г.

Навіны аб мяжы з’яўляліс даволі частымі ў артыкулах, звязаных ці прысвечаных памежным адміністрацыйна-тэрытарыяльгым адзінкам. Пры відавочнай уваге карэспандэнтаў да тэм, звязаных з памежжам/мяжой, маюць месца тэксты, звязаныя жыццём гміны ці мястэчка (у дадзеным выпадку, Докшыцы). Частым з’яўляецца ўзгадка (заўв. ўскосна ці ў якасці актыўных героеў) вайсковых адзінак (заўв. КАП ці фармаванняў Войска Польскага) у артыкулах. Прааналізаваныя артыкулы маюць звесткі аб

асаблівасцях культурна-масавых мерапрыемстваў, а менавіта арганізацыі аб вырашэнні праблемы здабыцця сродкаў, для арганізацыі імпрэз, зладжаных КАП.

З канца 1920-х пачатка 1930-х гг. назіраецца паступовае знікненне пэўных літаратурных афарбовак тэксту, робячы яго скупым на пэўныя літаратурныя элементы. Узровень суб'ектыўнасці адлюстравання падзей залежыць ад аўтара ці самаго выдання. Неабходна адзаначыць скажэнне назваў у некаторых артыкулах, што можа быць выклікана асаблівасцямі перадачы інфармацыі ад першакрыніцы.

Аналіз загалоўкаў пералічаных газэт дазваляе сцвярджаць, што тэрмін „савецкі" з'яўляўся сінонімам да тэрміна „Расія" ў дачыненні да СССР. Такім чынам, можна казаць аб фармаванні спецыфічнага вобразу СССР праз выкарыстанне тэрмінаў, якія адлюстроўваюць асаблівасці ўкладу краіны (заўв. "савецкі," "бальшавікі") ці паліэтноніма мінулага (заўв. Расійская імперыя) дзяржаўнага ўтварэння, а менавіта тэрміна "Расія".

Адсотак навін, звязаных з Докшыцкай гмінай, не з'яўляюцца пераважнымі колькасна ў выданнях, выкарыстаных у даследаванні, што звязана з узроўнем выданняў (заўв. ахоплівалі Віленскае ваяводства ці дзяржаву). Самі артыкулы пераважна невялікія па аб'ёме, але інфарматыўныя. Такім чынам, можна зрабіць выснову аб правінцыйным статусе гміны пры існуючай спецыфіцы самаго рэгіёна, а менавіта яе памежнае становішча, што знаходзіла водгук у нешматлікіх (заўв. на фоне навін з іншых гмін) артыкулах. Вышэй агучаны факт падмацоўваецца дамінуючай пляцоўкай, на якой друкаваліся артыкулы аб Докшыцкай гміне, а менавіта выданні, якія геаграфічна ахоплівалі Віленскае ваяводства («Kurjer Wileński», «Dzienńik Wileński», «Słowo») і спецыялізаванае вайсковае выданне «Żołnierz polski», што звязана з вышэй агучанай спецыфікай Докшыцкай гміны. Таксама трэба ўлічваць магчымыя скажэнні ў тапаніміцы ці назве геаграфічных аб'ектаў, што звязана з асаблівасцю атрымання інфармацыі ад трэціх асоб.

ЛІТАРАТУРА

1. Dziennik Wileński 1932-326 (25.12) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://polona.pl/item/dziennik-wilenski-r-16-nr-326-25-grudnia-1932,MjIwNTA3ODc/5/#info:metadata/. – Дата доступу: 26.03.2021
2. Kurjer Wileński 1928-235 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://polona.pl/item/kurjer-wilenski-r-5-nr-235-13-pazdziernika-1928,MTI1NjU5Njk/3/#info:metadata/. – Дата доступу: 26.03.2021
3. Kurjer Wileński 1931-141 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://polona.pl/item/kurjer-wilenski-r-8-nr-141-21-czerwca-1931,MTI1ODI2MzQ/0/#info:metadata/. – Дата доступу: 26.03.2021
4. Kurjer Wileński 1929-275 (30.11) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://polona.pl/item/kurjer-wilenski-r-6-nr-275-30-listopada-1929,MTI1Njg1Njk/1/#info:metadata/. – Дата доступу: 27.03.2021
5. Słowo 1925-053 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://polona.pl/item/slowo-r-4-nr-53-6-marca-1925,NDgyMjk1Mzg/. – Дата доступу: 06.08.2021
6. Żołnierz polski. 1922-43 [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://zbrojownia.cbw.wp.mil.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=2905&from=&dirids=1&ver_id=&lp=724&QI= /. – Дата доступу: 05.08.2021
7. Żołnierz polski. 1930-01 (05.01) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://zbrojownia.cbw.wp.mil.pl:8080/dlibra/docmetadata?id=5430&from=&dirids=1&ver_id=&lp=3&QI= /. – Дата доступу: 05.08.2021